

JAK ZPRACOVAT VZDĚLÁVACÍ OBSAH VE ŠKOLNÍM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PŘÍPRAVNÉHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY SPECIÁLNÍ

Metodická pomůcka pro pedagogy

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Vstup do problematiky	3
3. Východiska pro tvorbu ŠVP PS ZŠS	4
4. Východiska k úpravě vzdělávacího obsahu ŠVP v PS ZŠS.....	5
5. Náměty ke zpracování vzdělávacího obsahu v ŠVP PS ZŠS.....	6
PŘÍLOHA č. 1 – Vzdělávací obsah upravený pro potřeby PS ZŠS.....	9
PŘÍLOHA č. 2 – Ukázky zpracování tematických celků v ŠVP	14

1. Úvod

Materiál byl vytvořen v rámci metodické podpory nabízené školám v souvislosti se zaváděním školské reformy do každodenní praxe. Zabývá se vzděláváním **dětí v přípravném stupni základní školy speciální**, respektive **tvorbou školního vzdělávacího programu**, podle kterého má vzdělávání probíhat. Je určen pedagogům přípravného stupně. Měl by jim napomoci vytvořit kvalitní školní vzdělávací program, na jehož základě budou moci připravit děti se středně těžkým, těžkým mentálním postižením, souběžným postižením více vadami a autismem na vstup do základní školy speciální podle jejich možností a schopností. Při zpracování bylo využito spolupráce se školami, které mají přípravný stupeň zřízení, a zkušeností pedagogů, kteří dlouhodobě pracují s dětmi a žáky s těžšími stupni mentálního postižení. Na základě připomínek a námětů byl text zpřesněn a upraven, včetně příloh (viz Přílohy č. 1 a č. 2.).

2. Vstup do problematiky

Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „školský zákon“), je v § 48 a) do systému vzdělávací soustavy České republiky zaveden „přípravný stupeň základní školy speciální“, který umožňuje nezbytnou přípravu na vzdělávání dětem s těžším stupněm mentálního postižení, postižením více vadami a autismem. Příprava na vzdělávání v „přípravném stupni“ respektuje vývojové zvláštnosti těchto dětí v době před nástupem k povinnému vzdělávání, což odpovídá trendu včasné odborné speciálně pedagogické péče o děti se zdravotním postižením a je uplatňována v mnoha zemích EU.

„Přípravný stupeň“ od svého vzniku a úspěšného pokusného ověřování v letech 1994–1997 významně slouží dětem s nejtěžšími formami zdravotního postižení v náročném období před zahájením povinné školní docházky. Děti se zde mohou vzdělávat od 5 let věku. Podle svých speciálních potřeb setrvávají jeden až tři školní roky. Aby byly podmínky přípravy dětí s těžším zdravotním postižením na povinné vzdělávání co nejlepší, je na základě § 16 odst. 9 školského zákona v přípravném stupni základní školy speciální (dále PS ZŠS) zajištěna podpůrná služba asistenta pedagoga. V praxi ZŠS je „přípravný stupeň“ organizován často v málotřídní podobě, tzn. ve spojení s 1. ročníkem ZŠS.

Podle školského zákona musí mít i PS ZŠS svůj školní vzdělávací program (dále ŠVP) neboť se jedná o předškolní vzdělávání.

Protože PS je zpravidla zřizován při ZŠS, v běžné praxi se postupuje tak, že ŠVP ZŠS vytvořený na základě Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání ZŠ speciální (RVP ZŠS) schváleného 31. 7. 2008 je rozšířen o část zohledňující vzdělávání v PS. Ve ŠVP pro přípravný stupeň by měly být uplatňovány i prvky Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání¹ (RVP PV). To se týká především zpracování vzdělávacího obsahu.

Z toho důvodu byl (na základě analýzy současné situace v PS ZŠS a ve spolupráci se školami, které PS mají zřízen) vytvořen metodický text k úpravě vzdělávacího obsahu ŠVP tohoto typu školy. Kromě popisné části obsahuje text i alternativní návrhy možných způsobů zpracování vzdělávacího obsahu ŠVP v PS ZŠS, včetně konkrétních ukázek z praxe běžných mateřských škol.

¹ Informace MŠMT o přípravném stupni základní školy speciální č.j. 6123/2009-61

3. Východiska pro tvorbu ŠVP PS ZŠS

Od 1. 9. 2010 všechny základní školy speciální zahajují výuku podle vlastních ŠVP v 1. a 7. ročníku. Školy, které mají jako součást školy PS nebo počítají s jeho zřizováním, zařazují do svých ŠVP také vzdělávací obsah PS ZŠS.

Pro PS ZŠS se však nevydává rámcový vzdělávací program, jímž by bylo možno se při přípravě ŠVP řídit. Školský zákon v § 5, v odst. 2 ukládá, co musí v tom případě ŠVP obsahovat. Jsou to:

- konkrétní cíle vzdělávání²
- délku a formy vzdělávání³
- obsah a časový plán vzdělávání
- podmínky přijímání, průběhu a ukončování vzdělávání
- popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek, podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví.⁴

Protože PS bývá zpravidla součástí ZŠS, může být ŠVP PS součástí ŠVP ZŠS a některé části mít společné, popř. mohou být v ŠVP ZŠS doplněny příslušné údaje za PS. Druhou možností je zpracovat ŠVP pro PS samostatně.

Samostatně je třeba vždy zpracovat část věnovanou vzdělávacímu obsahu. Je nutno vzít v úvahu celou řadu skutečností, které vyplývají z výrazně specifických konkrétních potřeb a možností dětí vzdělávaných v PS a z konkrétních podmínek, v nichž vzdělávání probíhá. Jedná se zejména o následující specifika:

- v PS jsou vzdělávány děti před započítáním školní docházky, jedná se tedy o vzdělávání předškolní
- východiskem pro pojetí a zpracování vzdělávacího obsahu je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV)
- vzdělávání je individualizované, probíhá většinou na základě individuálních vzdělávacích plánů
- nezbytnou součástí vzdělávání v PS je speciálně pedagogická péče individuální i skupinová
- vzdělávání je v PS polodenní (čtyři hodiny denně, resp. 20 hodin týdně)
- v PS je snížený počet dětí
- dle stupně svého postižení a mentálních schopností se děti vzdělávacího programu v PS účastní jeden až tři roky
- v PS působí speciální pedagog s aprobační pro předškolní vzdělávání nebo pro základní vzdělávání, zpravidla zde pracuje také asistent pedagoga

² Např. oč vzdělávací program PS usiluje, jakou pomoc má dětem a jejich rodičům zajistit a nabídnout, jakým konkrétním potřebám dětí je program přizpůsoben, na co je kladen důraz, jaké specifické dovednosti u dětí program rozvíjí apod.; dále je možno zachytit, jakou cestou chceme k těmto cílům dojít, jakým způsobem a jakými prostředky budou cíle naplňovány.

³ Mohou být popsány hlavní zásady vzdělávání, formy a metody, jakými se bude v PS pracovat, popř. uvedeno, jakých podpůrných opatření se bude využívat (např. speciální metody, formy a postupy, pomůcky či didaktické materiály), jaká další speciálně pedagogická péče bude dětem poskytována.

⁴ Popíšeme např. prostorové podmínky, věcné vybavení, psychosociální podmínky, životosprávu, organizační chod, podmínky speciálně pedagogické péče, personální zajištění (včetně využití pomoci asistenta pedagoga či spolupráci s rodiči dětí a s dalšími odborníky) apod.; můžeme popsat také obvyklý denní program, včetně zařazování každodenně se opakujících činností a doplňkových programů (např. řízených pohybových aktivit, zdravotního cvičení, relaxace, různé druhy terapií apod.); uvedeme nejen popis aktuálního stavu, ale i to, co je třeba změnit, zlepšovat, zkvalitňovat.

- vzdělávání v PS není povinné; děti získávají osvědčení o absolvování příslušného ročníku (viz tiskopis SEVT – 49 274 0); po ukončení přípravy na vzdělávání jsou děti zařazovány do nejvhodnější formy vzdělávání – individuální integrace, skupinové integrace v základní škole hlavního vzdělávacího proudu, základní škole praktické nebo v základní škole speciální vždy na základě vyšetření a doporučení poradenského zařízení (nejčastěji SPC) a na základě rozhodnutí rodičů nebo zákonných zástupců.

4. Východiska k úpravě vzdělávacího obsahu ŠVP v PS ZŠS

Při zpracování vzdělávacího obsahu by pedagogové měli postupovat v souladu s RVP PV. Vzhledem k tomu, že vzdělávací obsah RVP PV je určen především pro předškolní vzdělávání běžné populace vzdělávající se v podmínkách mateřských škol, je nutno tento vzdělávací obsah pro potřeby ŠVP PS upravit a přizpůsobit specifickým cílům, podmínkám i možnostem vzdělávaných dětí. Upravit lze vzdělávací oblasti, rozsah vzdělávacího obsahu, jeho zaměření i náročnost.

Vzdělávací oblasti

V RVP PV jsou stanoveny oblasti: biologická, psychologická, sociální, sociokulturní a environmentální (jsou uvedeny také jako 1. Dítě a jeho tělo, 2. Dítě a jeho psychika, 3. Dítě a ten druhý, 4. Dítě a společnost, 5. Dítě a svět). Toto strukturování odpovídá přirozeným vývojovým možnostem a potřebám předškolních dětí vzdělávaných v běžných třídách mateřské školy. Zpravidla může být uplatňován i při vzdělávání dětí se středně těžkým mentálním postižením. Při vzdělávání dětí s těžšími stupni mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem není, podle názoru pedagogů, tento způsob dostatečně funkční. V PS je nutno klást důraz na systematický rozvoj základních schopností a dovedností, které umožní dětem lépe se připravit na vzdělávání v základní škole speciální.

Pedagogové v tomto případě doporučují stanovit vzdělávací oblasti tak, aby lépe odpovídaly specifickým vzdělávacím potřebám dětí. Dále považují za důležité zaměřit se na rozvoj základních schopností a dovedností v následujících oblastech: rozvoj sebeobslužných a sociálních dovedností (hygienické návyky, sociální vztahy, adaptační schopnosti), rozvoj smyslového vnímání a intelektových schopností, rozvoj komunikativní a interaktivní dovednosti, rozvoj hrubé i jemné motoriky (včetně rozvoje grafomotorických schopností a dovedností), rozvoj učebních a pracovních schopností a dovedností (rozvoj pozornosti a soustředění, zručnosti, praktických dovedností apod.). Podobné uspořádání vzdělávacích oblastí by podle jejich názoru také lépe odpovídalo funkci PS a pro tvorbu ŠVP i práci pedagoga by bylo jasnější, uchopitelnější a prakticky využitelnější.

Navrhované řešení:

Vzdělávací oblasti RVP PV lze uplatňovat v přípravě ŠVP PS ZŠS pro vzdělávání dětí se středně těžkým mentálním postižením. V případě vzdělávání dětí s těžšími stupni mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem **je třeba vzdělávací oblasti v ŠVP specificky upravit.**

Vzdělávací obsah

V etapě předškolního vzdělávání děti s těžším stupněm mentálního postižení mohou velmi obtížně zvládat běžný vzdělávací obsah předškolního vzdělávání, ale mohou si osvojit jeho elementární základy. V PS může být tedy využit výběr toho, co je pro děti nejdůležitější, nejpotřebnější a co jsou schopny zvládnout.

RVP PV představuje program, který trvá zpravidla tři roky. V případě PS ZŠS se bude jednat o program v rozsahu jednoho roku, který děti mohou absolvovat jeden, dva nebo tři školní roky podle svých individuálních možností. Vzdělávání v PS je polodenní (v rozsahu 4 hod. denně) a musí zahrnovat potřebnou speciálně pedagogickou péči.

Navrhované řešení:

Vzdělávací obsah RVP PV by měl být pro potřeby PS ZŠS ve ŠVP upraven tak, aby byl **jednodušší, méně obsáhlý, méně náročný**; měl by představovat **určitý výběr z nabídky činností**, který by odpovídal vzdělávacím potřebám a možnostem dětí vzdělávaných v PS.

Formy a metody práce

V předškolním vzdělávání je obecně kladen důraz na **tematické vzdělávání**. To, čemu se mají děti naučit, by jim mělo být předkládáno ve vazbě k tomu, co je obklopuje, co vidí, co prožívají, s čím se setkávají. Děti se tak učí přirozeně rozumět sobě i okolnímu světu, učí se vnímat v přirozených souvislostech a ve smysluplných vztazích. Tato vazba k určitému konkrétnímu tématu a důraz kladený na praktickou stránku vzdělávání odpovídají potřebám a možnostem dětí v PS.

Stejným způsobem lze uplatňovat **činnostní učení a prožitkové učení**, které klade důraz na vlastní poznávací aktivitu dítěte, aktivní kooperaci. Určitý posun bude v **míře řízení aktivit**, vzhledem k tomu, že děti vzdělávané v PS potřebují být více usměrňovány, vybízeny k činnostem, potřebují častější opakování, upevňování, popř. přímý nácvik určitých úkonů či jednoduchých dovedností, které posílí jejich samostatnost.

Navrhované řešení:

V přípravě ŠVP pro PS ZŠS, resp. ve zpracování vzdělávacího obsahu, je vhodné uplatňovat **systém tematických celků**. Stejně tak vhodné se jeví metody a formy podporující **činnostní a prožitkové učení**. Je však třeba počítat s tím, že je nutno uplatňovat **více přímo řízených činností**. Působení pedagoga i asistenta pedagoga bude **intenzivnější**.

5. Náměty ke zpracování vzdělávacího obsahu v ŠVP PS ZŠS

Pedagogové pracující v PS ZŠS budou při přípravě svého ŠVP vycházet z RVP PV, avšak vzdělávací obsah budou upravovat tak, aby odpovídal stupni postižení dětí zařazených v PS, jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, časovým, organizačním a personálním podmínkám PS v konkrétní škole.

Vzdělávací obsah ŠVP PS ZŠS bude mít **dvě povinné části** (na rozdíl od běžné mateřské školy, která v ŠVP zpracovává jen tematické celky):

1. **upravený vzdělávací obsah**, na jehož základě bude pedagog vytvářet tematické celky
2. **soubor tematických celků** – vzdělávací nabídku

Upravený vzdělávací obsah z RVP PV

Vzdělávací obsah by měl být pro potřeby PS celkově jednodušší, méně obsáhlý, méně náročný, s výstupy stanovenými tak, aby byly pro děti dosažitelné. Při jeho úpravě půjde o určitou redukci vzdělávacího obsahu, popř. o zařazení či akcentování činností, které jsou pro děti vzdělávané v PS ZŠS důležité. Vzdělávací obsah by měl zahrnovat jen to nejdůležitější, co svým rozsahem odpovídá době jednoho školního roku, v němž vzdělávání probíhá.

Tento vzdělávací obsah může být **strukturován dvěma způsoby**, a to v závislosti na stupni postižení dětí:

- a) při vzdělávání dětí se **středně těžkým mentálním postižením** lze uplatňovat vzdělávací oblasti stejné jako v RVP PV, a tedy oblasti:
- *biologická (dítě a jeho tělo)*
 - *psychologická (dítě a jeho psychika)*
 - *sociální (dítě a ten druhý)*
 - *sociokulturní (dítě a společnost)*
 - *environmentální (dítě a svět)*

Pedagog pak postupuje tak, že v rámci jednotlivých oblastí RVP PV vybere cíle, které považuje za důležité, podobně vybere výstupy, podle potřeby sníží jejich náročnost, upraví či zjednoduší nabídku činností, případně je podle potřeb doplní dalšími činnostmi z oblasti poskytování speciálně pedagogické péče. **Základní návrh vzdělávacího obsahu RVP PV upraveného pro potřeby PS ZŠS je uveden v Příloze č. 1.** Pedagogové jej mohou přímo použít, event. upravit podle konkrétních možností a potřeb dětí, které v PS ZŠS vzdělávají.

- b) v případě vzdělávání dětí s **těžším stupněm mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem** lze strukturovat podle následujících oblastí specifických rozvojových oblastí:
- *rozvoj sebeobslužných a sociálních dovedností (hygienické návyky, sociální vztahy, adaptační schopnosti)*
 - *rozvoj smyslového vnímání a intelektových schopností*
 - *rozvoj komunikativních a interaktivních dovedností*
 - *rozvoj hrubé i jemné motoriky (včetně rozvoje grafomotorických schopností a dovedností)*
 - *rozvoj učebních a pracovních schopností a dovedností (rozvoj pozornosti a soustředění, zručnosti, praktických dovedností apod.).*

Úpravu vzdělávacího obsahu provede pedagog sám, a to podle konkrétních možností a specifických potřeb dětí. Postupuje obdobně jako v prvním případě. Pokud vzdělávání dětí probíhá na základě individuálních vzdělávacích plánů (IVP), stačí vzdělávací obsah v ŠVP zpracovat **stručně** a v IVP konkrétní úpravy rozpracovat.

Soubor tematických celků – vzdělávací nabídka

S takto redukováným vzdělávacím obsahem pracuje pedagog při tvorbě tematických celků.

Nejprve si zvolí **soubor hlavních témat**, která dětem nabídne. Témata by měla být volena vždy taková, aby byla dětem blízká a jim srozumitelná, aby bylo možno je rozvíjet do dílčích podtémat a dobře naplňovat činnostmi, které jsou pro děti vhodné a jim užitečné. (Tvorba tematických celků nemusí začít vždy od tématu. Je možno začít od činnosti, od cílů či očekávaných výstupů. Postupně tak dospějeme ke stejnému výsledku⁵). Každé téma rozpracuje do podoby tematického celku, tzn., že si stanoví vzdělávací cíle, navrhne činnosti, dílčí tematické okruhy apod. (Uvést v ŠVP jen témata, popř. názvy budoucích tematických celků v žádném případě nestačí). V ŠVP pedagog popíše tematický celek následujícím způsobem:

⁵ Podrobnější informace k tvorbě tematických celků lze nalézt v publikaci Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy (VÚP ve vydavatelství Tauris, Praha 2005)

- **název** tematického celku (výchozí téma), popř. jeho časový rozsah
- **charakteristika** tematického celku, jeho **záměry či cíle** (co dětem tento tematický celek nabízí, co má dětem přinést, jaké schopnosti, dovednosti, poznatky či postoje má u dětí rozvíjet), popř. také **výstupy** (co by děti měly získat, čeho chceme u dětí dosáhnout); výstupy mohou být uvedené v ŠVP nebo konkrétněji v individuálním vzdělávacím plánu
- **dílčí tematické okruhy** (podtémata)
- **hlavní okruhy činností** praktických i intelektových ze všech vzdělávacích oblastí⁶; (je možno stanovit buď v rámci celého bloku, nebo u jednotlivých podtémat)

V každém tematickém celku by měly být zastoupeny **všechny vzdělávací oblasti** – ať už se jedná o oblasti z RVP PV, nebo o oblasti specifické.⁷ Tematické celky by měly být rozsáhlejší a dlouhodobější. V ŠVP jich může být jen několik. **Časový plán** může být pravidelný, např. jedno téma na jeden měsíc, nebo nepravidelný, měnící se podle okolností, zájmu, potřeb a schopností dětí.

Takto zpracovaný vzdělávací obsah je zpravidla **východiskem pro tvorbu individuálních vzdělávacích plánů**, neboť vzdělávání dětí v PS ve značné míře probíhá na jejich základě.⁸ Tematické celky v ŠVP by proto měly být **postaveny velmi obecně**. Pedagog by měl mít vždy možnost postupovat maximálně tvořivě, vynalézavě a podle aktuálních potřeb a vývoje situace improvizovat. **Na úrovni ŠVP není nutno zpracovávat konkrétní očekávané výstupy**. Aby pedagog mohl rozlišovat, nač se kdy u kterého dítěte zaměří a jaké činnosti mu kdy nabídne, měl by s očekávanými výstupy pracovat až v individuálních vzdělávacích plánech. Jen tak může zajistit, aby každé jednotlivé dítě dosáhlo maxima svých individuálních možností.

Speciálně pedagogická péče může probíhat zvlášť nebo může být zařazována přímo do tematických celků.

⁶ Tematické bloky nelze zaměňovat se vzdělávacími oblastmi, bloky jsou vzhledem ke vzdělávacím oblastem průřezové.

⁷ Toto je jedním z požadavků RVP PV; takovýto tematický celek je nazýván „integrováný blok“.

⁸ ŠVP PS ZŠS však individuálními vzdělávacími plány být nahrazen nemůže, je to povinný dokument školy.

PŘÍLOHA č. 1 – Vzdělávací obsah upravený pro potřeby PS ZŠS

Upravený vzdělávací obsah RVP PV pro PS ZŠS

Vzdělávací oblasti RVP PV (biologická, psychologická, sociální, sociálně-kulturní a environmentální), resp. vzdělávací záměry, dílčí cíle i výstupy jsou upraveny tak, aby odpovídaly vzdělávacím potřebám dětí s těžším stupněm mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem.

Vzhledem k mentálním, psychickým a fyzickým odlišnostem jednotlivých dětí je třeba ke každému přistupovat individuálně a zohlednit jeho specifické možnosti a schopnosti a rozsah dílčích výstupů přizpůsobit tak, aby maximálně vyhovoval potřebám vzdělávaných dětí.

OBLAST BIOLOGICKÁ

Vzdělávací záměry:

Stimulovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte. Podporovat jeho fyzickou pohodu a zlepšovat tělesnou zdatnost. Rozvíjet pohybové, manipulační i grafomotorické dovednosti dítěte. Učit je sebeobslužným dovednostem, základním hygienickým návykům a vést je ke zdravému životnímu stylu.

Dílčí vzdělávací cíle:

Pedagog u dítěte podporuje:

- uvědomění si vlastního těla
- vytváření a upevňování základních hygienických návyků
- rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky
- rozvoj smyslového vnímání a využívání jednotlivých smyslů, vytváření vztahů smyslového vnímání, myšlení a řeči
- utváření a osvojování základních manuálních a praktických dovedností
- osvojení si poznatků o lidském těle, jeho zdraví a o pohybových činnostech
- osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, uvědomění si pocitu bezpečí z hlediska prostředí a mezilidských vztahů
- vytváření návyků směřujících ke zdravému životnímu stylu

Dílčí výstupy:

Dítě by v rámci svých možností a individuálních schopností mělo zpravidla dokázat:

- zachovávat správné způsoby držení těla (pokud mu v tom nebrání postižení)
- zvládat základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci ve známém prostředí
- koordinovat lokomoci a další polohy a pohyby těla
- napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru
- využívat jednotlivé smysly k vnímání a rozlišování v konkrétních situacích
- zvládnout sebeobsluhu, uplatňovat základní hygienické návyky (osobní hygiena, příjem stravy a tekutin, oblékání, svlékání, obouvání)
- zvládat jednoduchou obsluhu a jednoduché pracovní úkony
- pojmenovat části těla
- rozlišovat, co prospívá zdraví a co mu škodí
- mít povědomí o některých způsobech ochrany osobního zdraví a bezpečí a o tom, kde v případě potřeby hledat pomoc

OBLAST PSYCHOLOGICKÁ

Vzdělávací záměry:

Rozvíjet intelekt dítěte, jazyk a řeč, poznávací procesy a funkce, jeho city a vůli. Podporovat jeho sebepojetí, sebepoznání, kreativitu a sebevyjádření. Podporovat duševní pohodu dítěte, rozvíjet jeho psychickou zdatnost.

JAZYK A ŘEČ

Dílčí vzdělávací cíle:

Pedagog u dítěte podporuje:

- rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních)
- rozvoj slovní zásoby a správné výslovnosti
- využívání alternativních metod komunikace u dětí se závažnými komunikačními problémy
- soustředění a koncentraci pozornosti na danou činnost po určitou dobu
- osvojení si některých základních poznatků a grafomotorických dovedností, které předcházejí čtení a psaní

Dílčí výstupy:

Dítě by v rámci svých možností a individuálních schopností mělo zpravidla dokázat:

- rozpoznat, případně pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno
- domluvit se slovy i gesty, snažit se o srozumitelnost při komunikaci
- rozlišovat a napodobovat výslovnost
- porozumět slyšenému
- formulovat jednoduché otázky, sestavovat odpovědi a slovně reagovat
- učit se nová slova a používat je
- sledovat a poslouchat četbu (krátký příběh, pohádku), poslouchat hudbu
- jednoduše popsat situaci podle obrázku
- rozlišovat některé používané symboly
- sledovat očima zleva doprava

POZNÁVACÍ SCHOPNOSTI A FUNKCE, PŘEDSTAVIVOST, FANTAZIE, MYŠLENKOVÉ OPERACE

Dílčí vzdělávací cíle:

Pedagog u dítěte podporuje:

- rozvoj smyslového vnímání, vizuomotoriky, prostorové orientace
- utváření a posilování rozlišovacích schopností
- posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování apod.)
- vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení
- osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (abeceda, čísla)
- vytváření základů pro práci s informacemi

Dílčí výstupy:

Dítě by v rámci svých možností a individuálních schopností mělo zpravidla dokázat:

- soustředit se na činnost a udržet pozornost
- poznat a rozlišit podněty z vnějšího okolí
- poznat a pojmenovat předměty denní potřeby

- vnímat nové věci, využívat zkušeností k učení
- postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí
- chápat základní elementární matematické souvislosti a podle potřeby je prakticky využívat
- chápat prostorové a směrové pojmy (vpravo, vlevo, dole, nahore, uprostřed, za, pod, nad, u, vedle, mezi...), elementární časové pojmy (teď, dnes, včera, zítra, ráno, večer, jaro, léto, podzim, zima, rok)
- orientovat se ve známém prostředí

SEBEPOJETÍ, CITY, VŮLE

Dílčí vzdělávací cíle:

Pedagog u dítěte podporuje:

- poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě
- rozvoj schopnosti sebeovládání a soustředění na určitou činnost
- rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet a rozvíjet je
- rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit
- rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání

Dílčí výstupy:

Dítě by v rámci svých možností a individuálních schopností mělo zpravidla dokázat:

- odloučit se na určitou dobu od rodičů a blízkých, být aktivní i bez jejich opory
- ovládat svoje city a přizpůsobovat jim své chování ve známých a opakujících se situacích a v situacích, kterým rozumí
- vyjádřit souhlas i nesouhlas
- přijímat pozitivní ocenění i svůj případný neúspěch
- prožívat radost ze zvládnutého a poznaného
- soustředit se na určitou činnost skupinovou i individuální
- respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla
- uvědomovat si příjemné i nepříjemné citové prožitky
- prožívat a dětským způsobem projevoval, co cítí (soucit, radost, náklonnost)
- být citlivé ve vztahu k živým bytostem, k přírodě i k věcem
- těšit se z hezkých a příjemných zážitků.

OBLAST SOCIÁLNÍ (INTERPERSONÁLNÍ)

Vzdělávací záměry:

Utvářet vztahy dítěte k jinému dítěti či dospělému, podporovat dětská přátelství, posilovat touhu dítěte k navazování vztahů, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat stálost a pohodu vytvářejících se vztahů.

Dílčí vzdělávací cíle:

Pedagog u dítěte podporuje:

- seznamování s pravidly chování k druhým lidem
- osvojení si elementárních poznatků, schopností a dovedností, důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem
- posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, ve třídě, v dětské herní skupině apod.)
- rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních

- ochranu osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými dětmi i dospělými

Dílčí výstupy:

Dítě by v rámci svých možností a individuálních schopností mělo zpravidla dokázat:

- navazovat kontakty s dospělými ze svého nejbližšího okolí
- porozumět běžným projevům vyjádření emocí a nálad
- vhodně komunikovat s druhými dětmi, navazovat a udržovat dětská přátelství
- odmítnout komunikaci, která je mu nepříjemná
- vyjadřovat své individuální potřeby
- dodržovat dohodnutá a pochopená pravidla vzájemného soužití a chování doma, ve třídě, ve škole
- spolupracovat s ostatními a respektovat potřeby jiného dítěte
- bránit se projevům násilí jiného dítěte, ubližování apod.
- chovat se obezřetně při setkání s neznámými dětmi, staršími i dospělými jedinci, v případě potřeby požádat druhého o pomoc

OBLAST SOCIOKULTURNÍ

Vzdělávací záměry:

Uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních a kulturních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.

Dílčí vzdělávací cíle:

Pedagog u dítěte podporuje:

- poznávání pravidel společenského soužití, porozumění základním projevům neverbální komunikace obvyklým v přirozeném sociokulturním prostředí
- rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, spolupodílet se), přináležet k tomuto společenství (ke třídě, k rodině, k ostatním dětem)
- vnímání a přijímání základních uznávaných hodnot

Dílčí výstupy:

Dítě by v rámci svých možností a individuálních schopností mělo zpravidla dokázat:

- uplatňovat návyky v základních formách společenského chování ve styku s dospělými i s dětmi (zdravit, rozloučit se, poprosit, poděkovat, požádat o pomoc, uposlechnout pokyn apod.)
- pochopit, že každý má ve společenství (v rodině, ve třídě, v herní skupině) svou roli, podle které je třeba se chovat
- začlenit se do třídy a zařadit se mezi své vrstevníky
- porozumět běžným neverbálním projevům citových prožitků a nálad druhých
- adaptovat se na život ve škole, zvládat požadavky plynoucí z prostředí školy a plnit jednoduché příkazy
- chovat se k druhým zdvořile
- dodržovat pravidla her a jiných činností
- zacházet šetrně s vlastními i cizími pomůckami, hračkami, věcmi denní potřeby, s knížkami apod.

OBLAST ENVIRONMENTÁLNÍ

Vzdělávací záměry:

Založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí, vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj k životnímu prostředí.

Dílčí vzdělávací cíle:

Pedagog u dítěte podporuje:

- seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu
- osvojení si dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí
- osvojení si základních dovedností důležitých pro bezpečnost dítěte a jeho ochranu před nebezpečnými vlivy
- rozvoj schopnosti přizpůsobovat se podmínkám vnějšího prostředí i jeho změnám

Dílčí výstupy:

Dítě by v rámci svých možností a individuálních schopností mělo zpravidla dokázat:

- orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí (doma, v budově školy, blízkém okolí)
- zvládat běžné činnosti a požadavky na dítě kladené i jednoduché praktické situace, které se doma i ve třídě opakují
- chovat se přiměřeně a bezpečně doma i na veřejnosti (na ulici, na hřišti, v obchodě, u lékaře apod.)
- uvědomovat si nebezpečí, se kterým se může ve svém okolí setkat, a mít povědomí o tom, jak se prakticky chránit (vědět, jak se nebezpečí vyhnout, kam se v případě potřeby obrátit o pomoc)
- osvojit si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké
- všímat si změn a dění v nejbližším okolí
- rozlišovat aktivity, které mohou zdraví a okolní prostředí podporovat a které je mohou poškozovat
- pomáhat pečovat o okolní životní prostředí

Výše uvedený návrh vzdělávacího obsahu pro vzdělávání dětí v PS ZŠS mohou pedagogové přímo využít při tvorbě ŠVP, popř. ho přizpůsobit potřebám, konkrétním podmínkám PS, možnostem a schopnostem vzdělávaných dětí.

PŘÍLOHA č. 2 – Ukázky zpracování tematických celků v ŠVP

Vzdělávací nabídka – tematické celky

1. Jak tematický celek v ŠVP postavit a popsat

Tematické celky stavíme a popisujeme s pomocí RVP PV. Cíle formulujeme s pomocí rámcových či dílčích cílů, tematické okruhy a činnosti s pomocí vzdělávací nabídky ve vzdělávacích oblastech. To však neznamená, že musíme doslova opisovat, popř. zaškrtnout postupně jednotlivé „položky“ RVP PV. Naopak, snažíme se pracovat s určitým „nadhledem“ a formulovat ve vazbě na konkrétní potřeby žáků vzdělávací oblasti, a tedy i cíle, činnosti i výstupy vzájemně propojovat.

Tematické celky by měly být v ŠVP stručně charakterizovány. Kromě názvu bloku či tématu, ke kterému se vztahuje, by měl být vyjádřen hlavní smysl, záměr(y) či cíl(e) bloku. Zde sdělujeme: Co je naším cílem, k čemu směřujeme, oč usilujeme, popř. co očekáváme, co chceme dětem zprostředkovat, předat, co by měly získat apod. V charakteristice bloku můžeme pro lepší orientaci uvést také hlavní výstupy, které lze na základě uvedených činností očekávat, ale není to podmínkou.

Dále je třeba rozvést vzdělávací obsah, jímž je tematický celek naplněn. Vzdělávací obsah (v pedagogické terminologii to je „učivo“, v předškolním vzdělávání pak „vzdělávací nabídka“) rozpracujeme tak, že popíšeme hlavní okruhy činností (praktických i intelektových). Dle RVP PV by vzdělávací obsah „měl pomáhat dítěti chápat sebe sama i okolní svět, rozumět jeho dění a orientovat se v něm“. Dítě tedy potřebuje získat také určité poznatky, z nichž si postupně vytváří nezbytnou elementární poznatkovou základnu. Znamená to, že kromě základního tématu uvedeme další tematické okruhy, do nichž se základní téma větví (zpravidla tedy podtémata), či různá dílčí témata či poznatkové okruhy.

Popis může být různě strukturován, je úplně jedno, je-li zpracován v bodech nebo jako volný text, v podobě myšlenkové mapy, v tabulce apod.

Základní model popisu tematického celku v ŠVP:

1. **Výstižný název** (popř. předpokládaný **časový rozsah** bloku)
2. **Vzdělávací smysl**: je formulován jako **cíl, záměr, popř. očekávané výstupy** (co chceme podporovat, jaké dovednosti, poznatky, hodnoty a postoje chceme rozvíjet, ke kterým chceme děti vést apod.)
3. **Vzdělávací obsah – přehled vzdělávací nabídky**:
 - **hlavní okruhy činností** (praktických i intelektových)
 - **podtémata** (dílčí témata) či **hlavní poznatkové okruhy**

2. Ukázky zpracování tematických celků v ŠVP

Všechny dále uvedené ukázky jsou vybrány z ŠVP mateřských škol. Je tedy zřejmé, že pro potřeby PS by jejich obsah měl být zpravidla redukován a jejich časový rozsah přizpůsoben pomalejšímu tempu dětí vzdělávaných v PS. Nicméně se domníváme, že jako příklad a inspirace k tvorbě vlastních tematických celků mohou tyto ukázky dobře sloužit i pedagogům PS.

Protože tematické celky mohou být v ŠVP ztvárněny různě, uvádíme dále stejný tematický celek, konkrétně tematický celek vhodný pro začátek školního roku, v několika podobách zpracování.

Příklad č. 1.

Název tematického celku: Školka plná pohody (časový rozsah cca 1 měsíc)

Smysl, cíle (záměry):

Tematický celek pro adaptační období – pro nováčky i pro ty, kdo přicházejí po prázdninách. Záměrem je usnadnit dětem adaptaci, poskytnout jim vstřícné, laskavé prostředí, dát jim jistotu a oporu, umožnit jim orientovat se ve školním prostředí; využít příležitost seznámit se s dětmi, s jejich potřebami a možnostmi, popř. si vyhodnotit, jaké vzdělávací pokroky dítě udělalo během prázdnin. Zaměříme se na rozvoj prosociálních postojů dětí, podporu vzájemné komunikace a spoluúčasti na činnostech, děti si osvojí poznatky vztahující se ke končícímu létu a začínajícímu podzimu.

Vzdělávací obsah:

Okruhy činností a příležitostí: pro nové děti: seznámení se s mateřskou školou, budovou i okolím (prohlídka třídy, procházka budovou, prohlídka zahrady, vycházka do okolí, seznámení se základními pravidly a s jejich vytvářením, prohlídka hraček a pomůcek ve třídě, seznámení s jejich uložením, vzájemné představení, hry vhodné k seznámení dětí navzájem; pro děti, které již chodily: připomenutí pravidel, která zde platí, pozdravení se s kamarády, prohlídka nových hraček; pro všechny děti: sdělování zážitků z prázdnin, varování před možným nebezpečím či úrazem

Tematické okruhy: já, moje jméno, kde bydlím, kdo je kamarád, každý jsme jiný, co už umím, kde jsem byl a co jsem viděl, co nového po prázdninách, léto a podzim v přírodě, škola, školní třída, pravidla chování, opatrnost a ochrana bezpečí apod.

Příklad č. 2.

Název tematického celku: Co nového po prázdninách (doba trvání cca 6 týdnů – dle postupu adaptace dětí)

Záměry a cíle:

Vycházíme z analýzy konkrétní situace na začátku školního roku, kdy děti vstupují do nového prostředí nebo se navrací po době prázdnin. Co potřebuje nově přichozí dítě: seznámit se s prostředím, s dětmi, učitelkami, s pravidly, řádem, získat pocit jistoty a bezpečí, přizpůsobit se novým okolnostem, být samostatné (bez opory rodičů), začlenit se mezi děti apod.

Co potřebují vracející se děti: sdělit své zážitky dětem i učitelce, připomenout si pravidla, dostatečně si pohrát s kamarády apod.

Co potřebuje učitelka: poznat nové děti, u ostatních si uvědomit vývojové změny, pokroky, kterých děti během prázdnin dosáhly, proměny v jejich chování, popř. jiné nové okolnosti významné pro výchovu a vzdělávání dítěte apod.

Co budeme podporovat:

- Samostatnost a sebevědomí dítěte
- Orientaci v prostředí, osobní opatrnost
- Vzájemné poznávání
- Poznávání pravidel soužití
- Vytváření pravidel

- Schopnost spolupracovat, podílet se, přinášet
- Schopnost přijímat pravidla i roli

Tematické okruhy:

- já, moje jméno, kde bydlím
- co už umím
- každý jsme jiný
- kdo je kamarád
- pravidla chování
- prázdninové zážitky
- co nového po prázdninách
- léto a podzim v přírodě
- bezpečí a ochrana zdraví

Nabídka činností a příležitostí:

- poznávání prostředí a získávání praktické orientace (prohlídka třídy, procházka budovou, prohlídka zahrady, vycházka do okolí, prohlídka hraček a pomůcek ve třídě, seznámení s jejich uložením)
- sociální a kooperativní aktivity (hry vhodné k seznámení dětí navzájem i k seznámení se základními pravidly)
- pozorování přírody
- poučení o možných nebezpečích, praktický nácvik bezpečného chování ve třídě, na schodech, v šatně, v jídelně, na zahradě, na ulici

Očekáváme, že děti:

- Budou schopné být bez opory rodičů a účastnit se programu
- Budou se cítit se dobře a bezpečně
- Vyznají se v prostředí školy i třídy
- Budou opatrné, obezřetné
- Pochopí pravidla a budou je dodržovat
- Začlení se do třídy, najdou si kamarády
- Budou schopné se přizpůsobit daným podmínkám a požadavkům

Nač se zaměří učitelka⁹:

- Každému dítěti se bude individuálně věnovat
- Bude maximálně vstřícná ke konkrétním potřebám dětí
- Bude spolupracovat s rodiči dětí
- Provede individuální vstupní diagnostiku dětí
- „Zmapuje“ si třídu dětí

Příklad č. 3

Obsah vzdělávání je v našem školním vzdělávacím programu rozpracován do čtyř hlavních témat. Ta se dále dělí do tří tematických celků s podtématy. Nástin vzdělávací nabídky v ŠVP dále konkretizujeme ve třídních vzdělávacích programech s ohledem na možnosti dětí.

ŠVP určuje přibližné časové rozložení daných témat nezávazně, časový plán upravujeme dle aktuální situace a dle zájmu dětí a jejich postupu ve vzdělávání. Pracujeme tvořivě, do přípravy programu mohou vstupovat i děti.

⁹ Tyto doplňující poznámky nejsou povinné, nicméně učitelky zde mohou uvádět to, co považují v rámci konkrétního bloku za důležité. V uvedeném případě jde o specifika práce v počátečním, resp. adaptačním období.

1. téma: Podzimní cesta vláčkem

Podtémata:

- Léto, milé léto, cos nám přineslo
- Podzim klepe na dveře
- Jak je podzim barevný

1. podtéma: „Léto, milé léto, cos nám přineslo“

Charakteristika a záměry bloku

Do školy přichází každé září v průměru jedna třetina dětí poprvé. Seznámíme se s novým prostředím, přiměřeným a přitažlivým způsobem vytvoříme společná pravidla vzájemných vztahů, chování a komunikace, kterými se budeme řídit v každodenním vzájemném styku ve škole i v rodině. Seznámíme se i s pravidly bezpečného chování na školní zahradě. Při společných vycházkách budeme pozorovat dění ve vesnici, poznávat bydliště kamarádů, sledovat změny v přírodě v období babího léta, povíme si, co jsme dělali o prázdninách.

- Přirozeným způsobem a na základě her se seznámíme s prostředím školy a vesnice.
- Společně se budeme snažit vytvářet pohodové prostředí ve třídě, vzájemně spolupracovat a respektovat se.
- Pozorováním života ve vesnici posílíme vztahy k rodině, k vesnici, ke škole, k přírodě.
- Budeme usilovat o sjednocení dětského kolektivu po prázdninách.

Očekávané výstupy

Děti by měly:

- Získat jistotu v kolektivu třídy, důvěřovat učitelkám, navazovat kamarádské vztahy.
- Adaptovat se v prostředí MŠ.
- Rozlišovat, co je dobré a co je špatné pro mě i pro ostatní.
- Učit se vzájemně domluvit a řešit spory.
- Dodržovat dohodnutá pravidla a řídit se jimi.
- Uvědomovat si, že každý má v životě své místo (v rodině, ve škole apod.).
- Svoje prožitky a pocity slovně, výtvarně, pohybově a dramaticky ztvárňovat a vyjadřovat.
- Uvědomovat si změny v přírodě, chápat pojem „babí léto“.
- Orientovat se v místě bydliště, školky a blízkého okolí.

Navrhované činnosti, tematické okruhy

- Praktické seznamování s prostředím školy.
- Hry zaměřené na rozlišování různých rolí v rodině, ve škole.
- Praktické poznávání nejbližšího okolí školy a bydliště – vycházky, pozorování.
- Sluchové hry.
- Pozorování přírody v období „babího léta“.
- Výtvarné a dramatické ztvárnění prožitků (např. na téma dovolená s rodiči, naše škola apod.).
- Zdravotní, relaxační a dechová cvičení, pohybové hry.
- Činnosti zaměřené na rozvoj řečového projevu (vyprávění, četba podle obrázků, hodnotící vyjadřování (co se mi líbilo, co mě zaujalo).

- Skupinová práce, vyrábění (stříhání, lepení, malba, kreslení, stavba z krabic), např. na téma „Místo kde bydlím“.
- Grafomotorické cviky.
- Říkadla a básně k tématu.
- Zpěv známých písní, nácvik nových písní, rytmické hry.
- Hry zaměřené na posilování kamarádských vztahů a vzájemnou toleranci.

Tři výše uvedené ukázky vycházejí z podobného tématu, v každé je tento stejný či podobný vzdělávací obsah zpracován a v ŠVP popsán jiným způsobem.

První ukázka je velmi stručná, obsahuje pouze nejn nutnější údaje. Předpokládá tedy více tvůrčí práce učitelek v jednotlivých třídách a dovoluje maximální variabilitu třídních vzdělávacích programů. Tento způsob by pro potřeby PS ZŠS mohl být zcela dostačující, protože zde vzdělávání probíhá převážně na základě individuálních vzdělávacích plánů.

Druhá ukázka vychází z potřeb všech zúčastněných, tedy nejen dětí, ale také učitelek, popř. i rodičů, definuje si konkrétněji očekávané výstupy, čímž bude usnadněna evaluace po skončení bloku. Ukázka obsahuje „navíc“ doplňující poznámky pro pedagoga, které mohou být velmi užitečné.

Poslední ukázka zasazuje integrovaný blok do rámce celého ŠVP.

Ukázky reprezentují pouze výběr ze širokého spektra možností. Všechny tři uvedené ukázky obsahují požadované informace a všechny jsou tedy vyhovující. Přitom nelze říci, který způsob je nejlepší, protože v různých podmínkách vyhoví různé přístupy. Vždy závisí na konkrétních podmínkách, které jsou v případě PS ZŠS velmi specifické.

Další ukázky struktury ŠVP a zpracování tematických celků:

Příklad č. 4

Tato ukázka představuje soubor tematických bloků představující celoroční program. Má název „Vše kolem v proměnách ročních období“ a obsahuje čtyři základní tematické celky. Ty jsou v ŠVP dále rozpracovány tak, aby pokrývaly všechny vzdělávací oblasti. Základní tematické celky jsou členěny do různých podtémat, která se mohou volně měnit podle potřeby nebo situace. Pedagog je v rámci TVP naplňuje konkrétními činnostmi, které podporují v maximální možné míře rozvoj a učení vzdělávaných dětí.

1. téma: Podzim (časový plán – cca 12 týdnů)

Podtéma:

Já človíček; Moji kamarádi; Naše třída a škola; S čím si hrajeme; Barevný podzim

Hlavní záměry tematického celku:

- seznámit děti s prostředím třídy a školy, s ostatními dětmi i dospělými a usnadnit jim adaptaci na novou situaci
- vytvářet pohodovou atmosféru, navozovat pocit spokojenosti
- vést děti k poznávání podzimní přírody, jejích zákonitostí a změn

Základní vzdělávací nabídka (okruhy činností):

- seznamování se s prostředím třídy a školy, orientace v něm
- seznamování s věcmi, které dítě obklopují

- činnosti zaměřené k podpoře uvědomění si vlastní osoby, k poznávání vlastního těla a jeho částí
- činnosti zaměřené k rozvíjení a osvojování si základních sebeobslužných dovedností
- rozvíjení základních řečových a komunikačních dovedností (artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, činnosti zaměřené k rozvíjení vnímání, naslouchání, porozumění, samostatného mluvního projevu)
- seznamování se základními pravidly chování ve vztahu ke kamarádům a jejich respektování
- navazování a rozvíjení kontaktů mezi dětmi i dospělými (jednoduché sociální hry, hudební a pohybové hry)
- pohybové činnosti, zdravotně zaměřená cvičení, jednoduché pohybové hry
- manipulační hry, činnosti s jednoduchými pomůckami a náčiním
- konstruktivní a výtvarné činnosti, seznamování s různými látkami a materiály
- pozorování podzimu v přírodě, vycházky do okolí
- péče o okolní prostředí

Podobným způsobem (tj. tak, aby v rámci tematického celku byly pokryty všechny vzdělávací oblasti) jsou v ŠVP dále zpracována další tři hlavní témata **Zima** (s podtématy: Moje zdraví, Rodina, Příroda v zimě, Těšíme se na Vánoce, Budu školákem), **Jaro** (s podtématy: Barevné a voňavé jaro, Velikonoce, Můj domov, Doprava), **Léto** (s podtématy Máme se rádi s mámou a tátou, My máme svátek, Přichází léto, Rok utekl jako voda – co už umíme). Tyto tematické celky pedagogičtí pracovníci využívají k tvorbě třídního vzdělávacího programu, popř. individuálních plánů. Jednotlivá podtémata naplňují konkrétními činnostmi odpovídajícími svým zaměřením i náročností dětem vzdělávaným v PS.

Příklad č. 5

Obsah vzdělávání je v ŠVP uspořádán celkem do osmi tematických celků. Základní témata se váží k přírodním a společenským jevům a situacím, s nimiž se dítě přirozeně setkává a v nichž se ocitá v průběhu kalendářního roku. Každý tematický celek je popsán tak, že je uvedena jeho charakteristika a vzdělávací záměry. Časový plán jednotlivých tematických celků je otevřený pro aktuální situace a změny, pro vstupy dětí i tvořivost učitelky. Učitelky ve třídách si připravují pro svou třídu TVP tak, že témata podrobněji rozpracovávají do týdenních programů a nabídku činností přizpůsobují dětem, jejich zájmům i výsledkům vzdělávání. Úroveň očekávaných výstupů je v ŠVP odlišena pro mladší a starší věkovou skupinu. Jednotlivé tematické celky se po ukončení vyhodnocují.

Přehled tematických celků a podtémat (tematických okruhů)

- 1. Sešli jsme se a hrajeme si:** Noví kamarádi
Moje rodina
Moje mateřská škola a její okolí
- 2. Barevný podzim:** Začíná foukat
Péče o zdraví, ovoce a zelenina
Stromy a keře kolem nás
Zvířátka v lese a na poli
- 3. Kouzlo Vánoc:** Čert a Mikuláš
Vánoční zvyky
Oslava vánoc
- 4. Vláška bílé královny:** Padá sníh
Zimní sporty, oblečení

Zápis do školy
Krátký den, dlouhá noc (pohádky)

5. Mezi lidmi – svět kolem nás: Každý něco umí (povolání, zaměstnání)
Předměty denní potřeby
Naše země

6. Příroda se probouzí: Je tu jaro
Domáci a hospodářská zvířata s mláďaty
Velikonoce

7. Máj: Přání pro maminku
Hmyz a živočichové v trávě a u vody

8. Těšíme se na léto: Co přináší léto
Zvířata dalekých krajín
Cestování, doprava
Co už umím

Jednotlivé tematické celky jsou v ŠVP dále rozpracovány následujícím způsobem:

1. Sešli jsme se a hrajeme si (Noví kamarádi, Moje rodina, Moje mateřská škola a její okolí)

V září nám do mateřské školy přichází nové děti, zpravidla 3–4leté. Nastupující děti seznamujeme s prostředím, pomáháme jim zvykat si na kolektiv, vytváříme společná pravidla vzájemných vztahů, chování a komunikace. Povedeme děti k vytváření kladných vztahů k místu, kde žijí. Povídáme si o rodině, budeme posilovat získávání sebevědomí dětí, jejich jistoty v prostředí mateřské školy a důvěry v učitelky.

a) očekáváme, že děti:

- postupně zvládnou přechod z rodiny do mateřské školy, naučí se důvěřovat učitelkám, seznámí se s prostředím a okolím mateřské školy
- skamarádí se, zapamatují si jména učitelek a postupně i dětí ve třídě
- naučí se zachovávat dohodnutá pravidla
- představí svou rodinu, zvládnou odloučení na určitou dobu
- budou komunikovat s dětmi i učitelkami
- zapojí se aktivně do nabízených činností
- naučí se společně stolovat
- zvládnou základní sebeobsluhu (oblékání, stolování, hygienu, úklid svých věcí, uspořádání hraček a pomůcek)
- starší a zkušenější děti budou pomáhat novým a mladším
- předškolní děti zvládnou souvislé vyličení zážitků z prázdnin

b) navrhované okruhy hlavních činností:

- činnosti zajišťující spokojenost a radost dětí
- praktické seznámení s prostředím mateřské školy, zahrady, blízkého okolí
- jednoduché pracovní a sebeobslužné činnosti
- hry zaměřené na posilování kamarádských vztahů
- hry sluchové a rytmické
- hry námětové
- vycházky v okolí mateřské školy, jak přecházíme ulici
- výtvarné činnosti
- hry a činnosti zaměřené na rozvoj řeči a jazyka

- předškolní děti: péče o své osobní věci, výtvarné a dramatické ztvárnění prožitků (prázdniny), odpovědi na otázky, jazykové chvílky

2. Barevný podzim

2.1. Začíná foukat

Zaměříme se na určování počasí, jeho charakteristiku, jak se oblékat, abychom chránili své zdraví. Seznámíme děti s významem otužování. Rozšíříme znalosti (např. o podzimní dění v přírodě), o nové pojmy (např. babí léto). Budeme dále posilovat a upevňovat kamarádské vztahy dětí. Budeme vytvářet příležitosti k procvičování psychomotorických dovedností dětí, k rozvíjení řeči a jazyka. Budeme rozvíjet pozitivní vztah dětí k učení i k prostředí mateřské školy. Novým dětem se budeme snažit usnadňovat jejich adaptaci.

a) očekáváme, že děti:

- přizpůsobí se novému prostředí, budou spokojené a aktivní
- pochopí souvislost mezi počasím a tím, jak se oblékat
- seznámí se s různými výtvarnými technikami
- naučí se jednoduché písně, básně k tématu
- naučí se vědomě napodobovat jednoduché pohyby
- budou se učit správně dýchat
- zlepší koordinaci ruky a oka
- budou se učit nejen přijímat pochvalu, ale také se vyrovnávat s neúspěchem

b) navrhované činnosti:

- činnosti zajišťující spokojenost a radost
- spontánní hra, volné hry a experimenty s předměty a materiálem
- přímé pozorování počasí
- dechová cvičení, zdravotní cviky, pohybové hry
- námětové hry (na téma rodiny, kamarádství)
- výtvarné činnosti využívající podnětů podzimní přírody
- rozhovory nad obrázky, hádanky
- jazykové chvílky
- vycházky, pobyty na zahradě

2.2. Péče o zdraví, ovoce a zelenina

V okolí naší mateřské školy můžeme pozorovat sklizeň jablek, hrušek, švestek, ořechů a zeleniny, protože sousedíme se zahrádkami. Na naší zahradě máme břízu, smrky, lísky, tují, kaštan, ořešáky a několik okrasných keřů. Dostí dětí bydlí v rodinných domcích nebo mají zahrady, poznají naše ovoce. Zaměříme se na druhy i tropického ovoce, na druhy zeleniny a jaký mají význam pro naše zdraví. Rozšíříme slovní zásobu o další pojmy, seznámíme děti s číselnou řadou, s barvami, budeme podporovat u dětí rozvoj estetických dovedností. Přiblížíme jim význam zdraví, budeme se učit pečovat o své zdraví i zdravé životní prostředí.

a) očekáváme, že děti:

- mladší děti se seznámí s pojmy ovoce a zelenina, částečně si zapamatují, kam co patří, předškoláci si je zapamatují a většinu poznají
- seznámí se s číselnou řadou dle věku
- procvičí si barvy
- rozšíří si slovní zásobu o další pojmy
- výtvarně zobrazí námět, malé děti získají zkušenosti s výtvarnými technikami
- naučí se jednoduchému textu básně

- zvládnou píseň s doprovodem
- postupně zvládnou jemnější motoriku
- získají povědomí o významu péče o čistotu a zdraví, o významu aktivního pohybu, zdravé výživy
- budou se učit pečovat o životní prostředí

b) navrhované činnosti:

- přímé pozorování přírody
- hmatové hry
- prohlížení, třídění obrázků
- malování, modelování, stříhání, lepení, vytrhávání
- hry jazykové, sluchové, rytmické, hry se slovy, přednášení, zpěv
- četba, poslechové činnosti
- hry námětové (obchod s ovocem a zeleninou, u lékaře)
- skupinové činnosti podporující spolupráci dětí
- dramatizace pohádky na téma podzimní přírody
- drobné úkony a činnosti zaměřené k péči o životní prostředí

Obdobným způsobem jsou dále zpracována podtémata i další tematické celky.

Příklad č. 6

Tematický celek „Kouzlo Vánoc“

V tomto tematickém celku se zaměříme na zvyky a tradici Vánoc, na historii a pro děti to nejočekávanější – vánoční besídka s nadílkou pro děti a rodiče v naší mateřské škole. Toto období začínáme začátkem prosince, kdy chodí Mikuláš. Děti se učí koledy, básničky, seznámíme je s vánočními příběhy, vyrobí dárky, ozdoby, občas i cukroví. Chceme, aby poznaly, že i malým dárkem udělají radost nejen rodičům, ale i ostatním lidem. Probudíme v nich pocit odpovědnosti, podpoříme sebevědomí, rádi pochválíme každý pokrok.

Veškeré činnosti směřují k tomu, abychom dětem vytvořily v mateřské škole vánoční atmosféru. Dětem budeme nabízet:

- četbu a vyprávění pohádek a příběhů s vánoční tematikou
- nácvik dramatizace pohádky
- výrobu dárek a ozdob, popř. cukroví
- básničky s vánoční tematikou a vánoční koledy
- skupinové činnosti vedoucí ke spolupráci dětí, zdobení stromečku
- pohybové činnosti na vycházkách a na zahradě, popř. hry na sněhu
- sledování pohádek, návštěva divadelního představení
- vánoční besídku s nadílkou
- návštěvu vánoční výstavy v místním muzeu

Očekáváme, že děti zpravidla (v míře svých věkových i individuálních možností):

- osvojí si základní poznatky o českých vánočních tradicích
- naučí se zpaměti básničky, koledy, tanečky
- s láskou vytvoří dárek pro rodiče
- aktivně se budou podílet na vánoční besídce
- zvládnou jednoduchou dramatickou úlohu
- upevní své výtvarné dovednosti
- poznají hodnotu věcí, hodnotu vztahů
- budou se učit projevovat radost, náklonnost
- budou se cvičit v sebekontrolě a sebeovládání

- budou prožívat radost, těšit se z příjemných zážitků

Další zajímavé a konkrétní činnosti si pedagog připraví podle složení třídy, schopností a možností dětí.